

Utviklingsminister Åsmund Aukrust

Dato: 01.06.2026

Vår referanse: INT

Deres
referanse: vendepunkt

Innspill til stortingsmelding om utviklingspolitikk

NHOs pådriverforum for utviklingspolitikk består av bedrifter som investerer og handler med land i utvikling og i fremvoksende markeder. Nedenfor følger medlemmene i forumets innspill til den forestående stortingsmeldingen om endringen i norsk utviklingspolitikk. Vi håper du finner innspillene nyttige.

Pådriverforumet tar også gjerne et eget møte for å utdype innspillet.

Behov for en tydelig politisk dreining

Norsk utviklingspolitikk bør i større grad reflektere den grunnleggende erkjennelsen som har ligget til grunn over lang tid: Varig økonomisk utvikling skapes gjennom et velfungerende næringsliv. Allerede i *Strategi for støtte til næringsutvikling i Sør (Utenriksdepartementet, 1999)* ble det understreket at bistand må bidra til å utvikle markeder og styrke rammevilkår for privat sektor. Denne innsikten er ytterligere bekreftet gjennom nyere analyser og erfaringer. Utviklingspolitikk og næringsinteresser står ikke i motsetning. Privat sektor må derfor være en integrert del av utviklingspolitikken.

Samtidig må økonomisk utvikling skje innenfor planetens tålegrenser. Utviklingspolitikken bør derfor i større grad integrere hensyn til klima, natur og miljø, inkludert utslippsreduksjoner, ressurseffektivitet og sirkulær økonomi, i utforming og prioritering av innsats.

Det globale finansieringsgapet i utviklingsland er i størrelsesorden flere tusen milliarder dollar årlig, der bistanden utgjør en marginal andel av dette. Det finnes betydelig tilgjengelig kapital internasjonalt. Utfordringen er ikke primært mangel på kapital, men at investeringer i utviklingsland ofte oppfattes som for risikable, og at prosjekter ikke er tilstrekkelig utviklet til å være finansierbare. Verdensbankens president, Ajay Banga, som besøkte Oslo i april, var tydelig på at jobbskaping må være jobb nummer en; det er privat sektor som skaper ni av ti arbeidsplasser i utviklingsland. Det er godt å høre utviklingsministeren gjenta dette budskapet i forbindelse med Vendepunkt-prosjektet, og ønsker å få norske bedrifter med til land som selskapene selv kanskje ikke har vurdert forretningspotensialet i.

Dette tilsier en nødvendig politisk dreining: Fra bistand som finansiering til bistand som katalysator for investeringer. Forskning og kunnskapsutvikling vil være en viktig del av denne dreiningen. For å utvikle robuste, bærekraftige og skalerbare løsninger i utviklingsland er det behov for sterkere kobling mellom næringsliv, forskningsmiljøer og offentlig sektor.

Norske interesser

Det er ikke en motsetning mellom utviklingspolitiske mål og norske næringsinteresser; de er ofte gjensidig forsterkende. Vi merker oss at utviklingsministeren har sagt at norske interesser bør gjøre seg mer gjeldende i ny, norsk utviklingspolitikk – slik andre land praktiserer det. Norske bedrifter bidrar i utviklingsland med arbeidsplasser, skatteinntekter, teknologi- og kompetanseoverføring og ansvarlige standarder for arbeidsliv og miljø. Utviklingspolitikken bør i større grad prioritere sektorer der norske fortrinn og utviklingsbehov overlapper hverandre.

Mange av NHOs medlemmer er i bransjer der norsk næringsliv har komparative fortrinn. Flere av disse har opparbeidet erfaring fra internasjonalisering i lavinntektsland og fremvoksende markeder. Dette gjelder særlig innen energi, maritime næringer, akvakultur, landbruksteknologi, helse, digital infrastruktur og industriell prosesskompetanse. Felles for disse sektorene er at de kombinerer teknologi, kompetanse og erfaring fra krevende operasjonsmiljøer med direkte relevans for utviklingslandenes behov. For å sikre langsiktig bærekraft må dette også innebære løsninger som reduserer klimaavtrykk, beskytter naturressurser og styrker klimatilpasning i utviklingsland.

Mange utviklingsland står overfor utfordringer knyttet til tilgang til stabil og bærekraftig energi. Norsk næringsliv har kompetanse og know-how innenfor vannkraft, fornybar energi, nettutbygging og energisystemer. Utviklingspolitikken bør prioritere energiløsninger som både bidrar til økonomisk utvikling og samtidig støtter opp under klimamål og reduserte utslipp.

Norsk erfaring med landbruksteknologi, gjødsel, klimatilpasning og matsystemer er relevant i markeder med behov for økt produktivitet og matsikkerhet. Dette inkluderer løsninger som bidrar til klimavennlig produksjon, bedre ressursutnyttelse og redusert matsvinn.

Norge har verdensledende kompetanse innenfor akvakultur og fiskeri knyttet til ressursforvaltning, fiskehelse, genetikk, fôr, utstyr, drift og prosessering. Akvakultur er en spesielt effektiv metode for produksjon av sunne proteiner, men bærekraftig vekst forutsetter tilgang på kunnskap og teknologi som sikrer effektiv drift og samtidig reduserer risikoen for sykdom og skade på miljøet. Her spiller forebyggende løsninger en viktig rolle, særlig i et one-health perspektiv, og Norge kan bidra med erfaring og løsninger som tar hensyn til verdikjeder, økosystemer og langsiktig miljøpåvirkning.

Norske løsninger innenfor helse og beredskap har vist seg å ha høy relevans for land med svake helsesystemer og store geografiske avstander. Mange lav- og mellominntektsland prioriterer selv å styrke primærhelsetjenesten og beredskapen mot kriser. Norske løsninger innen mødre- og nyfødthelse, medisinsk simulering og opplæring svarer direkte på dette behovet og er allerede etterspurt av helsemyndigheter i flere av disse landene.

Dette er eksempler på næringer der norsk næringsliv ikke bare har kommersielle muligheter, men også kan bidra til varig verdiskaping, kompetanseoverføring, matsikkerhet, bedre helse og bærekraftig utvikling.

Dagens skille mellom næringsutvikling og næringsfremme bidrar til fragmentering og svekket effekt. En mer integrert tilnærming vil styrke både utviklingseffekten og mobiliseringen av kapital.

Bistandens rolle: mobilisere kapital i stor skala

Når risiko reduseres, prosjekter utvikles og markeder styrkes, kan bistanden fungere som en utløsende faktor for investeringer i langt større skala enn det offentlige midler alene kan. Dette er en forutsetning for å mobilisere norsk næringsliv i utviklingspolitikken. Det er avgjørende at slike investeringer ikke bare er økonomisk lønnsomme, men også klimamessig og miljømessig bærekraftige. Bistanden bør aktivt bidra til at investeringer er i tråd med globale klimamål og nasjonale forpliktelser.

Skal norsk utviklingspolitikk bidra til reell økonomisk utvikling, må bistanden i langt større grad brukes strategisk for å mobilisere kapital i stor skala. Dette innebærer en tydelig dreining fra tradisjonell prosjektfinansiering til en mer aktiv bruk av bistanden som risikoreduserende og markedsbyggende virkemiddel.

Mange investeringer i utviklingsland fremstår som for risikable, ikke nødvendigvis fordi de er ulønnsomme, men fordi rammevilkårene er usikre, prosjektene umodne og markedene svakt utviklet. Her kan bistanden spille en avgjørende rolle i å forbedre investeringsgrunnlaget og utløse privat kapital.

Kultur for samarbeid og langsiktig tenkning, samt manglende forvaltning og regulering fra myndighetenes side, er ofte også en utfordring for introduksjon av ny teknologi og praksis. Bilateralt samarbeid for å hjelpe med å styrke og bedre myndighetenes engasjement er derfor viktig.

Som NHO skriver i sitt Utviklingspolitiske dokument fra 2024, bør bruken av garantier styrkes fremover. Garantier reduserer investorenes eksponering mot politisk, regulatorisk og finansiell risiko. Erfaringer viser at relativt begrensede offentlige midler kan utløse betydelige private investeringer når risiko deles på en målrettet måte.

Erfaringer fra utviklingsland viser at førstetapsmekanismer er effektive for å mobilisere kapital i krevende markeder. Ved at offentlige midler tar den første delen av et eventuelt tap, forbedres risikoavkastningsprofilen for private investorer, noe som gjør det mulig å tiltrekke kapital til prosjekter som ellers ikke ville blitt realisert. Dette er særlig relevant i lavinntektsland og i sektorer med høy oppstarts-risiko.

“Blended finance” er også et velfungerende virkemiddel som bør brukes mer systematisk og i større skala. Ved å kombinere tilskudd, lån og egenkapital kan man strukturere investeringer slik at de blir attraktive for private aktører, samtidig som utviklingseffekten ivaretas. Dette forutsetter tettere samspill mellom Norad, Norfund og andre finansielle aktører, samt en mer operativ tilnærming til hvordan prosjekter utvikles og finansieres. Det bør stilles tydelige krav til at slike investeringer bidrar til utslippsreduksjon, klimatilpasning og bærekraftig ressursbruk.

Mangelen på investeringsklare prosjekter er i dag en av de største barrierene for kapitalmobilisering. Her spiller forskning, pilotering og demonstrasjonsprosjekter en sentral rolle i å redusere risiko, dokumentere effekt og gjøre prosjekter investerbare. Bistanden bør derfor i større grad brukes til å finansiere forstudier, teknisk assistanse og utvikling av bærekraftige forretningsmodeller. I denne tidlige fasen er også tilgang på seed funding eller oppstartskapital for eksempel gjennom Norad avgjørende for at bedrifter skal kunne komme i gang. Slik tidlig risikokapital kan bidra til at prosjektene modnes, og legge grunnlaget for at selskapene etter noen år kan stå på egne bein uten videre bistandsstøtte.

Det er også helt avgjørende at det settes inn tiltak som gjør rammevilkår, tillatelser og regelverk tydelige og forutsigbare for investorer. Disse elementene er ofte en forutsetning for at prosjekter i det hele tatt blir finansierbare. Dette inkluderer også tydelige miljøkrav og standarder som sikrer bærekraftige investeringer over tid.

Suksess i bistandspolitikken blir ofte blitt målt ut fra hvor mye penger som brukes. Like relevant kan være å måle hva midlene faktisk bidrar til å skape. Det kan være lokale arbeidsplasser, økte inntekter, høyere skatteinntekter, kompetansebygging, bedre helse og levestandard, samt andre samfunnsgoder.

For landbruk og matproduksjon, vil det også være naturlig å se på resultater som økt effektivitet, lavere kostnader og større avlinger – altså å produsere mer mat med mindre innsatsfaktorer. Bedre økonomi for bonden kan gi større trygghet, mer framtidstro og grunnlag for nye investeringer. Over tid kan dette bidra til en utvikling som i større grad blir selvberende og bærekraftig.

Både offentlige og private aktører trenger stabile rammevilkår, konsistente politiske prioriteringer og forutsigbare partnerskap over tid for å kunne ta risiko, bygge kapasitet og realisere bærekraftige investeringer. Uten forutsigbarhet og et langsiktig bærekraftig perspektiv blir det vanskelig å mobilisere privat kapital og skape varige utviklingseffekter.

Vennlig hilsen

Næringslivets Hovedorganisasjon

Ole Erik Almlid
Administrerende direktør

Lærdal AS

Gudleik Njå
CEO og leder av Pådriverforum

Kopi:

Utenriksminister Espen Barth Eide
Næringsminister Cecilie Myrseth

Vedlegg

1	Erfaringer fra Danmark og Sverige	7
1.1	Næringsfremme og næringsutvikling i Sverige	1
1.2	Hvordan det virker i Danmark (Danida-modellen)	1
1.3	Mulige implikasjoner for norsk bistand og Team Norway	1
1.4	Blended Finance – se til Danmark og Sverige	2
2	Katalytisk bistand i praksis - fra norsk innovasjon til bedre helse	3
3	Når bistand utløser grønn verdiskaping	3
4	Energi- og matsystemer som en mulig strategisk prioritet i Vendepunkt, Yara, Zoetis mfl.	4
4.1.1	<i>Innledning – et strategisk veivalg</i>	4
4.1.2	<i>Behovet for en tydelig politisk dreining</i>	4
4.1.3	<i>Norske fortrinn – et samlet matsystemmiljø</i>	4
4.1.4	<i>Fra prosjekter til systemer – verdikjedebaserte leveransemodeller</i>	5
4.2	Anbefalinger til Vendepunkt	5
4.3	Avslutning	6
5	Akvakultur og utviklingspolitikk	6
5.1	Forebygging virker	6
5.2	Behov vi opplever i utviklingsland	6
6	PHARMAQ's satsning i Vietnam	7

1 Erfaringer fra Danmark og Sverige

Tema	Danmark	Sverige	Norge	Mulige implikasjoner for norsk utviklingspolitikk
Overordnet tilnærming	Tydelig kobling mellom bistand og næringsliv gjennom programmer som Danida Green Business Partnerships	Integrert samspill mellom bistand (Sida), utviklingsfinans (Swedfund) og næringsliv	Norge har sterke virkemiddelaktører innen bistand, utviklingsfinans og næringsfremme. Likevel fremstår det som for fragmentert.	Norge kan i større grad styrke samspillet mellom eksisterende virkemidler
Kobling bistand–investering	Bistand brukes aktivt til å utvikle partnerskap og konkrete prosjekter	Bistand brukes til å bygge pipeline og redusere risiko før investering	Det finnes økende fokus på mobilisering av privat kapital og investeringer. Men det er begrenset systematisk kobling mellom bistand og investering	Potensial for å koble bistand og investering enda tettere sammen
Koordinering (Team-modell)	Tydelig koordinering rundt danske prioriteringer og markeder	Tett samarbeid mellom Sida, Swedfund og eksportfremmeapparatet	Norge har flere sterke institusjoner med komplementære roller, men det virker å være en for svak koordinering mellom Norad, Norfund, Innovasjon Norge, Eksfin	Tettere operativ koordinering kan styrke gjennomføringsevnen i prioriterte markeder
Næringslivets rolle	Næringslivet er aktivt partner i utviklingsprosjekter fra tidlig fase	Næringslivet kobles tidlig inn i prosjektutvikling og markedsarbeid	Norske bedrifter deltar i økende grad i utviklingsrelaterte prosjekter, men kobles ofte sent inn, etter at prosjekter er definert	Tidligere involvering av næringslivet kan bidra til mer investeringsklare prosjekter

Bruk av finansielle virkemidler	Aktiv bruk av tilskudd, partnerskap og risikoavlastning	Systematisk bruk av investeringer, fond og blended finance	Norge har styrket bruken av garantier og utviklingsfinans	Videre utvikling og koordinering av finansielle virkemidler kan øke kapitalmobiliseringen
Prosjektpipeline	Aktiv utvikling av konkrete prosjekter gjennom partnerskap	Sterk kobling mellom bistand og investeringsklare prosjekter	Det arbeides med å styrke prosjektutvikling og tidligfase innsats. Mangel på investeringsklare prosjekter er en hovedbarriere	Økt satsing på prosjektmodning kan bidra til flere investeringer
Markedsarbeid	Systematisk tilstedeværelse i prioriterte markeder	Samordnet innsats gjennom ambassader og virkemiddelapparat	Norge har betydelig internasjonal tilstedeværelse gjennom ambassader og virkemiddelapparat, men fremstår som mer sporadisk enn SV og DK.	Enda mer koordinert markedsarbeid kan styrke norske aktørers posisjon
Ambassadenes rolle	Aktiv rolle i næringsfremme og partnerskap	Operativ rolle som koblingspunkt mellom aktører	Norske ambassader spiller en viktig rolle i næringslivsdialog og kontaktbygging	Ambassadene kan i enkelte markeder få en enda tydeligere rolle i prosjekt- og markedsutvikling
PPP (offentlig-privat samarbeid)	Brukes aktivt og pragmatisk	Integrert del av utviklingsfinansiering	Norge har erfaring med offentlig-private samarbeid i utviklingspolitikken. Fremstår ofte som fragmentert og lite strategisk	Erfaringene kan videreutvikles gjennom tydeligere rolleavklaringer og langsiktighet
Strategisk tydelighet	Klart politisk mandat for næringsliv i utviklingspolitikken	Tydelig integrasjon av investeringer i utviklingspolitikken	Norge har økende oppmerksomhet om næringslivets rolle i utviklingspolitikken	En tydeligere samlet strategisk retning kan styrke effekten av innsatsen

1.1 Næringsfremme og næringsutvikling i Sverige

Den svenske modellen viser i praksis hvordan bistand, utviklingsfinansiering og næringsliv, det vil si næringsfremme og næringsutvikling, kobles i én sammenhengende prosess. Et eksempel er utvikling av fornybar energi for et afrikansk land. Sida støtter regulatoriske reformer i energisektoren, bidrar til kapasitetsbygging hos myndigheter og finansiering av tidligfase prosjektutvikling, inkludert forstudier og teknisk assistanse. Dette bidrar til å gjøre prosjektene finansierbare. Parallelt investerer Swedfund i lokale energiselskaper eller finansinstitusjoner som finansierer utbygging av sol- eller vindkraft. Dette reduserer risiko og signaliserer langsiktighet til andre investorer. Samtidig identifiserer svenske ambassader og eksportfremmeaktører konkrete prosjekter og kobler svenske selskaper på både som leverandører og investorer. Resultatet er en operativ verdikjede der bistand utvikler markedet, utviklingsfinans mobiliserer kapital, og svensk næringsliv gjennomfører prosjektene. Dette gir både utviklingseffekt og kommersiell aktivitet i samme innsats.

1.2 Hvordan det virker i Danmark (Danida-modellen)

Danmarks tilnærming, for eksempel gjennom Danida Green Business Partnerships, illustrerer hvordan bistand kan brukes direkte til å etablere kommersielle partnerskap. Et konkret eksempel er utvikling av bærekraftige landbruks- eller energiprojekter i utviklingsland. Her går Danida inn med støtte til partnerskap mellom danske bedrifter og lokale aktører, og finansierer aktiviteter som prosjektutvikling, kompetanseoverføring og etablering av forretningsmodeller. Dette reduserer både markedsrisiko og inngangskostnader for bedriftene. Samtidig bidrar programmene til å utvikle lokale verdikjeder og etterspørsel. Når prosjektene er tilstrekkelig modne, kan de skaleres med kommersiell kapital enten fra bedriftene selv eller fra eksterne investorer. Det sentrale er at bistanden brukes aktivt til å utløse konkrete investeringer og forretningsmuligheter, ikke bare til rammevilkår. Resultatet er høy deltakelse fra dansk næringsliv og en tydelig kobling mellom utviklingspolitikk og økonomisk aktivitet.

1.3 Mulige implikasjoner for norsk bistand og Team Norway

For norsk næringsliv er stabile og transparente rammevilkår en forutsetning for å investere, og her kan bistanden spille en avgjørende rolle i å redusere både reell og opplevd risiko. Norsk bistand kan brukes langt mer strategisk ved å ta utgangspunkt i en modell der virkemidler for rammevilkår, investering og næringsfremme brukes samlet og koordinert, slik erfaringene fra Sverige illustrerer. I praksis innebærer dette at bistanden i større grad rettes mot å redusere systemisk risiko i høyrisikomarkeder. NHOs medlemmer opplever for eksempel korrupsjonsrisikoen som høy. Derfor er økt fokus på en bekjempelse av korrupsjon av stor verdi. Andre risikofaktorer som trekkes frem er krig, krise og klimaeffekter. Tiltak som demper konsekvensene kan være gjennom gjenoppbygging av infrastruktur, klimatilpasning og sterke finansielle systemer. For næringslivet er det viktig at bistanden brukes aktivt til å utvikle investeringsklare prosjekter og markeder, slik at utviklingsfinans og privat kapital kan kobles på i neste fase.

En slik tilnærming forutsetter imidlertid betydelig bedre samordning mellom Norad, Norfund, utenriktjenesten og øvrige virkemiddelaktører, slik at innsatsen trekker i samme retning og gir

tilstrekkelig tyngde i utvalgte markeder. Bedre koordinering er dermed ikke bare et organisatorisk spørsmål, men en nøkkel til å mobilisere investeringer og oppnå varig utviklingseffekt.

1.4 Blended Finance – se til Danmark og Sverige

Sverige og Danmark har kommet lenger i å operasjonalisere blended finance som et praktisk og integrert virkemiddel i utviklingspolitikken enn Norge.

Norge har utviklet betydelig kunnskap på området og etablert enkelte ordninger og pilotprosjekter, men har fortsatt et potensial for å utvikle større og mer systematiske finansielle strukturer som kan mobilisere privat kapital i større skala.

Erfaringene fra Sverige og Danmark viser særlig betydningen av å etablere operative mekanismer hvor bistandsmidler brukes strategisk til risikoavlastning gjennom garantier, førstetapsmekanismer og samfinansiering med kommersielle investorer. Begge land har utviklet konkrete fondsløsninger og finansielle plattformer som gjør det mulig å trekke inn banker, pensjonsfond og andre institusjonelle investorer i prosjekter i utviklingsland. Dette har bidratt til å flytte blended finance fra et begrenset pilotnivå til et mer skalerbart markedssystem.

NHO mener at det er et behov for å utvikle større og mer integrerte blended finance-strukturer i samarbeid mellom Norad, Norfund og andre relevante finansielle aktører. Særlig bør en styrke bruk av garantiinstrumenter, førstetapsfasiliteter og prosjektutviklingsfasiliteter for å gjøre flere prosjekter attraktive for privat kapital. Erfaringene fra Sverige viser at garantiinstrumenter kan brukes mer aktivt for å mobilisere kommersielle banker og institusjonelle investorer inn i høyrisikomarkeder.

En slik videreutvikling av blended finance vil kunne styrke Norges evne til å mobilisere investeringer i sektorer hvor norske virksomheter har relevant kompetanse og konkurransefortrinn, samtidig som utviklingspolitiske mål ivaretas.

2 Katalytisk bistand i praksis - fra norsk innovasjon til bedre helse

Det Stavanger-baserte selskapet Laerdal Global Health jobber med å utvikle treningsutstyr og kliniske produkter til land med utfordringer i sine helsesystemer, spesielt innen mødre-, nyfødt og akuttmedisin. I samarbeid med Stavanger Universitetssykehus, Stiftelsen Safer og Haydom Sykehuset i Tanzania, har Laerdal bidratt til å utvikle Safer Births Bundle of Care (SBBC), et program som foreløpig er implementert hos helsemyndigheter i Tanzania og Nigeria. I en studie som ble publisert i det anerkjente New England Journal of Medicine, ble mødredødelighet redusert med 75 prosent, og nyfødt-dødelighet redusert med 40 prosent, i en studie av 300.000 fødsler i Tanzania, der programmet var innført. Programmet har vært delfinansiert av både Verdensbanken-fondet Global Financing Facility (GFF) og Norad – og det som startet som et katalytisk bidrag i Tanzania, har ført til at mer enn ti afrikanske land nå ønsker den samme implementeringen i sine helsesystemer. I en nylig utgitt studie (fra april 2026) viser også at kost-nytte effekten av programmet er svært god, der 1 USD investert, gir 36 USD i sosio-økonomisk avkastning. Laerdal Global Health er et av få norske selskaper som jobber med å styrke helsesystemer i utviklingsland. Modellen fra Tanzania viser at privat sektor kan bidra til å skape effektive helseprogrammer når bistandsmidler og privat sektor kompetanse kombineres, og at det som startet som beskjedne beløp fra norsk side, får en katalytisk effekt når både Verdensbanken og landene selv investerer i programmene.

3 Når bistand utløser grønn verdiskaping

Cambi utvikler teknologi for behandling av avløpsslam og organisk avfall, der ressursene kan gjenvinnes til blant annet biogass og energi. Selskapet har over tid arbeidet for å etablere løsninger i India, særlig knyttet til håndtering av avløp og slam i byområder. Erfaringene viser at langsiktig støtte fra norske virkemiddelaktører har vært avgjørende for å bygge marked, gjennomføre pilotprosjekter og utvikle samarbeid med indiske myndigheter og fagmiljøer.

Både Norad, Norfund, Innovation Norway og NOPEF har bidratt med støtte i ulike faser. Norad har blant annet støttet tidlige studier, pilotprosjekter og faglige samarbeid i India, mens Norfund inngikk et samarbeid med Cambi om utvikling og finansiering av avfalls- og avløpsprosjekter i utviklingsland.

Modellen illustrerer hvordan relativt begrensede bistandsmidler kan bidra til å redusere risiko, bygge relasjoner og åpne markeder for norske selskaper med teknologi som samtidig kan gi betydelige klima- og miljøgevinster i utviklingsland.

4 Energi- og matsystemer som en mulig strategisk prioritet i Vendepunkt, Yara, Zoetis mfl.

4.1.1 Innledning – et strategisk veivalg

Norsk utviklingspolitikk står ved et strategisk veiskille. Økt geopolitisk usikkerhet, klimaendringer og sårbarhet i globale forsyningskjeder forsterker behovet for tydeligere prioriteringer. For å oppnå varige utviklingseffekter må Norge prioritere de områdene hvor Norge kan gjøre en forskjell og hvor norske komparative fortrinn kan bidra med systemeffekt i stor skala, snarere enn fragmenterte prosjekter med begrenset rekkevidde.

Dette innspillet anbefaler at energi- og matsystemer etableres som én samlet, tverrsektoriell prioritet i Vendepunkt. Kjernen i anbefalingen er samordnet samarbeid mellom norske offentlige og private aktører på tvers av sektorer og gjennom hele verdikjeden – fra energi og innsatsfaktorer, via produktivitet og data, til markeder, logistikk og forbruker.

En slik tilnærming innebærer en tydelig dreining i utviklingspolitikken: fra isolerte tiltak til systematisk oppbygging av produktivitet, markeder og institusjoner tidligere i verdikjeden.

4.1.2 Behovet for en tydelig politisk dreining

Det overordnede utviklingsmålet – varig økonomisk vekst og jobbskaping – forutsetter velfungerende markeder og en aktiv privat sektor. Bistanden utgjør kun en marginal andel av det samlede finansierungsbehovet i utviklingsland, men kan ha betydelig utløsende effekt dersom den brukes strategisk til å redusere risiko, bygge markeder og utvikle investeringsklare prosjekter.

Dette fordrer en tydelig politisk dreining:

- fra prosjektlogikk til system- og verdikjedeutvikling
- fra sektorvise silostrukturer til tverrsektorielt samarbeid
- fra bistand alene til bistand som katalysator for private investeringer

4.1.3 Norske fortrinn – et samlet matsystemmiljø

Norge har et særskilt og underutnyttet fortrinn i utviklingspolitikken gjennom et samlet matsystemmiljø som dekker hele verdikjeden:

- Energi og innsatsfaktorer: industriell kompetanse innen gjødsel, landbruk, akvakultur, energi og energiomstilling.
- Dyrehelse og velferd: kompetanse og løsninger innen avl/genetikk, ernæring, samt forebyggende helse (f.eks. vaksiner, diagnostikk og biosikkerhetstiltak) som kan øke produktiviteten, styrke dyrevelferden og redusere sykdom og antibiotikabruk.

- Forskning og kunnskap: sterke fagmiljøer innen jordbruk, akvakultur, klima og ressursforvaltning. Kunnskap og erfaring fra utvikling, forvaltning og regulering av laksenæringa - arealplanlegging, regulering av biomasser, sykdomsovervåkning, biosikkerhet og kontroll på bruk av legemidler
- Digital infrastruktur: data, digitale fellesgoder og KI-tilpassede systemer for landbruk.
- Handel og logistikk: aktører med operativ erfaring fra komplekse forsyningskjeder
- Finans og eierskap: langsiktige industrielle og finansielle miljøer med investeringskapasitet

Samlet gir dette Norge en unik mulighet til å opptre som 'samordnende aktør' i utviklingspolitikken – ved å samordne aktører rundt felles, landspesifikke leveranser langs hele verdikjeden.

4.1.4 Fra prosjekter til systemer – verdikjedebaserte leveransemodeller

Erfaringer fra flere utviklingsland viser at verdikjede- og klyngebaserte tilnærminger kan redusere koordineringssvikt, mobilisere privat kapital og øke produktiviteten. Nøkkelen er å samle offentlige myndigheter, privat sektor, finans og kunnskapsmiljøer rundt konkrete verdikjeder og geografisk avgrensede satsinger.

En systemorientert tilnærming innebærer:

- konsentrasjon om utvalgte land og verdikjeder
- tydelig rolle- og ansvarsdeling mellom offentlig og privat sektor
- bruk av digitale data som felles infrastruktur for beslutninger og risikostyring
- tett kobling mellom politikk, investering og markedsadgang

Dette muliggjør overgangen fra fragmenterte prosjekter til helhetlige matsystemsamarbeid med varig effekt.

4.2 Anbefalinger til Vendepunkt

Vi anbefaler at Vendepunkt inkluderer følgende:

1. Energi- og matsystemer etableres som én samlet hovedprioritet i norsk utviklingspolitikk.
2. Pilotland utpekes for helhetlige matsystemprogrammer, med samordnet innsats fra norske offentlige og private aktører.
3. Tverrsektorielle partnerskap utvikles som kobler energi, landbruk, akvakultur, data, finans og marked.
4. Bistand brukes systematisk som katalysator for private investeringer langs hele verdikjeder.
5. Digital offentlig infrastruktur for landbruk og akvakultur prioriteres som grunnlag for produktivitet, risikostyring og investeringer.

4.3 Avslutning

Vendepunkt gir en mulighet til å flytte norsk utviklingspolitikk:

- fra fragmentering til strategisk konsentrasjon
- fra bistand alene til produktivitet, investering og markedsutvikling
- fra sektorvise tiltak til tverrsektorielle matsystemer

Energi- og matsystemer er ikke bare et utviklingspolitisk spørsmål – de er også et stabilitets-, helse og sikkerhetspolitisk anliggende. Norge har kompetansen, aktørene og troverdigheten til å ta en ledende rolle, forutsatt at innsatsen samordnes og prioriteres tydelig.

5 Akvakultur og utviklingspolitikk

Akvakultur vil spille en sentral rolle for matsikkerhet, sysselsetting og verdiskaping i årene som kommer – særlig i utviklingsland, der den største befolkningsveksten forventes. Norge kan bidra med verdensledende erfaring, kompetanse og teknologi som legger til rette for sunn og bærekraftig vekst. Voksende, ukritisk bruk av antibiotika og påfølgende utvikling av antimikrobiell resistens har blitt en betydelig trussel i mange utviklingsland, og man ser et økende press på miljø og vannressurser, klimaeffekter og lave marginer som hemmer investeringer i bedre teknologi. Bistand til etablering av bærekraftig drift og aktiv bruk av forebyggende fiskehelse har en kobling både mot matsikkerhet og global menneske- og dyrehelse. Det er derfor naturlig å løfte frem akvakultur som et viktig satsingsområde i fremtidig utviklingspolitikk.

5.1 Forebygging virker

Erfaringer fra forebygging og vaksiner i oppdrett viser at slike tiltak kan bidra til bedre overlevelse, høyere produksjonseffektivitet, lavere miljøpåvirkning og redusert antibiotikabruk. Samtidig er vaksiner bare én del av løsningen: Bærekraftig vekst forutsetter også forbedringer innen genetik, ernæring, kompetanse, utstyrsteknologi og ikke minst fornuftig regulering. Norsk havbruk, med sin forvaltning, sterke forskningsmiljøer og leverandørindustri, er en internasjonalt anerkjent referanse for hvordan dette kan gjøres.

5.2 Behov vi opplever i utviklingsland

- Styrking av rammeverk og regulering: støtte til arealplanlegging, biomasseregulering, sykdomsovervåkning, biosikkerhet og kontroll med legemiddelbruk – kombinert med incentiver for forebygging og investeringer i bærekraftig teknologi.
- Kapasitetsbygging og kunnskapsdeling: programmer og partnerskap mellom myndigheter, academia, forskningsmiljøer og næring for å bygge kompetanse i fiskehelse, forvaltning og drift.
- Stimulere norsk næringsliv og teknologiekspert: målrettet kobling mellom norske aktører og lokale verdikjeder (fôr, utstyr, miljøovervåkning, automasjon, RAS, slakting/prosessering), med ambassader/Innovasjon Norge som tilretteleggere.

- Tilgang til trygge, effektive og godt dokumenterte legemidler og vaksiner: dele norsk erfaring med forutsigbare godkjenningssløp, sikre tilgang til prøver/isolater for FoU samt systemer som kan bidra til kvalitetssikret og rask introduksjon av forebyggende løsninger.
- Aktiv bruk av forstudier: avklare muligheter, behov og risiko i markeder som kan være både komplekse og lite oversiktlige.
- Risikoreduksjon og kapitalmobilisering: Bruke bistandsvirkemidler som garantier, førstetapsmekanismer og «blended finance» for å utløse private investeringer i bærekraftig akvakultur. Tidlig risikokapital og seed funding kan gjøres tilgjengelig for å modne prosjekter til et nivå der de kan tiltrekke kommersiell finansiering.

6 PHARMAQ's satsning i Vietnam

PHARMAQ har vært til stede i Vietnam siden 2004, med hovedkontor i Ho Chi Minh City og laboratorier for diagnostikk og klinisk forskning i Can Tho i Mekong-deltaet. Vietnam er verdens største eksportør av pangasius og produserer rundt 1,5 millioner tonn årlig. Oppdrettet er i stor grad industrialisert og foregår hovedsakelig i jorddammer. Deltaet har også omfattende jordbruk og en betydelig produksjon av andre fiskearter, reker og bløtdyr.

Pangasiusnæringen står overfor store utfordringer knyttet til sykdomsutbrudd, miljø, klimaendringer og stramme marginer. Dette bidrar til et høyt, ofte ukritisk forbruk av antibiotika og påfølgende utvikling av resistens, som utgjør en betydelig trussel for både dyr og mennesker. For å møte dette lanserte PHARMAQ i 2017 en vaksine som beskytter mot de to vanligste bakteriesykdommene hos pangasius. Vaksinen settes av våre egne team, og i 2025 ble rundt 200 millioner fisk vaksinert med gode tilbakemeldinger. Dette utgjør fortsatt bare 5–10 % av det totale antallet fisk som settes ut, og potensialet er derfor stort. Oppdrettere rapporterer opptil 30 % høyere overlevelse, med bedre fiskehelse og lavere bruk av antibiotika.

Vaksiner er likevel bare én del av løsningen. PHARMAQ samarbeider tett med myndigheter, akademia, forskningsmiljøer, oppdrettere og leverandører, og vi deltar i bistandsprosjekter som har som mål å øke bærekraften og redusere antibiotikabruk gjennom forebyggende fiskehelse og vaksinering. Vi bidrar også til kapasitetsbygging gjennom samarbeid med universiteter og høyskoler, samt rådgivning og opplæring i fiskehelse og diagnostikk. Erfaringene våre fra Vietnam og andre mellom- og lavinntektsland viser at samarbeid mellom offentlig og privat sektor, samt mellom aktører i verdikjeden, skaper gode synergier og øker sannsynligheten for å lykkes. Vi ønsker derfor Prosjekt Vendepunkt velkommen og ser frem til å bidra videre.

PHARMAQ har deltatt aktivt i internasjonale utviklingsprosjekter i Asia, Afrika og Latin-Amerika, der målsetningen er å styrke bærekraften i akvakultur gjennom kompetansebygging og introduksjon av forebyggende løsninger. Det legges særlig vekt på reduksjon av antibiotika-bruk, i samsvar med One Health-prinsippene. Skulle departementet ønske mer informasjon om dette arbeidet så stiller vi oss gjerne til disposisjon for en nærmere orientering.